

УДК: 631.1(477)
№ держреєстрації: 0111U002737
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(ТДАТУ)

72310, Запорізька обл. м Мелітополь, пр Б. Хмельницького, 18
тел. (0619) 42-22-36

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
д.т.н. професор
В.Т. Надикто
2019.12.27

ЗВІТ

**ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

**Розробка методики оцінки експортного потенціалу АПК регіону
(проміжний)**

Директор НДІ
д.е.н., професор

2019.12.22

Т.І.Яворська

Керівник НДР
к.е.н., доцент

2019.12.22

С.В. Карман

ТДАТУ, 2019

Рукопис закінчено 20 грудня 2019 р.

Результати цієї роботи розглянуто Науково технічною радою Науково –дослідного інституту
«Стратегії соціально-економічного розвитку АПВ Півдня України»

«

»

протокол від 2019 24.12. № 4

УДК: 631.1(477)

ISBN

№ держреєстрації: 0111U002737

Міністерство освіти і науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(ТДАТУ)
72310, Запорізька обл., м. Мелітополь, пр-т. Б.Хмельницького, 18
тел. (0619) 42-22-36

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розробка методики оцінки експортного потенціалу АПК регіону
(проміжний)

Карман С.В., к.е.н., доцент
Почерніна Н.В., к.е.н., доцент
Краснодєд Т.Л., к.е.н., доцент
Єременко Д.В., д.е.н., доцент
Попова Т.В., к.е.н., доцент
Кальченко С.В., д.е.н., професор
Захарченко О.Г. к.е.н., ст.викладач
Васильченко О.О., ст.викладач
Бакіна Т.В., к.е.н., доцент
Пристапа Т.С. викладач
Колокольчикова І.В., к.е.н., доцент
Грибова Д.В., к.е.н., доцент
Кібенко К. А., викладач
Ніколаєвич О.В., аспірант
Мангул О.А., аспірант
Демко В.С., аспірант
Арабаджийський О.І., аспірант

ТДАТУ, 2019

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР, к.е.н., доцент	2019.12.20	С.В. Карман (вступ, висновки)
Інші виконавці:		
к.е.н., доцент	2019.12.20	Почерніна Н.В.,(розд.2.1, 3.1)
к.е.н., доцент	2019.12.20	Попова Т.В. (розділ 2.2, 3.2)
к.е.н., доцент	2019.12.20	Бакіна Т.В. (розділ, 2.3, Додаток А)
д.е.н., професор	2019.12.20	Кальченко С.В. (розділ 3.3, перелік посилань)
д.е.н., доцент	2019.12.20	Єременко Д.В. (розділ 3.2)
к.е.н., доцент	2019.12.20	Краснодєд Т.Л.(розділ 3.2.)
к.е.н, доцент	2019.12.20	Колокольчикова І.В.(розділ 3.1.)
к.е.н, доцент	2019.12.20	Приступа Т.С.(розділ 3.1.)
к.е.н. ст.викладач	2019.12.20	Захарченко О.Г. (розділ 3.2.)
ст.викладач	2019.12.20	Васильченко О.О. (розділ 3.2.)
викладач	2019.12.20	Кібенко К.А.. (розділ 2.2, 3.1)
аспірант	2019.12.20	Мангул О.А. (розділ 3.1)
аспірант	2019.12.20	Ніколаєвич О.В. (розділ 3.2)
аспірант	2019.12.20	Демко В.С. (розділ 2.1)
аспірант	2019.12.20	Арабаджийський О.І. (розділ 2.2)

Реферат

Розвиток аграрного сектору економіки України на сучасному етапі функціонування характеризується цілим комплексом невирішених питань, що потребують детального аналізу.

Нині назріла нагальна необхідність розробки науково-методичних положень вибору стратегії регіонального розвитку, яка базується на інноваційному механізмі формування регіональної політики із створенням конкурентоспроможної економіки, а також вдосконалення форм і методів програмного регулювання на підставі аналізу та оцінки експортного потенціалу регіону.

Дослідження питання оцінки використання експортного потенціалу передбачає системний синтезований аналіз всіх складових даної категорії. Важливим аспектом підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції було і залишається вивчення стану розвитку окремих галузей аграрного виробництва, перспектив їх функціонування, враховуючи сучасну специфіку ринкового середовища. Окрім цього невідомою складовою модернізації аграрного сектору економіки України є подальший інтенсивний розвиток елементів ринкової інфраструктури АПК з урахуванням процесів євроінтеграції та глобалізації сучасної економіки.

На сучасному етапі функціонування вітчизняного аграрного сектору суттєво зросла роль селянських домогосподарств як суб'єкту аграрного виробництва та невід'ємної складової соціально-економічних відносин в системі сільських територій. Питома вага даної групи аграріїв у загальній структурі сільськогосподарської продукції (від 45 до 95% по різних галузевих напрямках) дозволяє розглядати селянські домогосподарства не тільки як спосіб самозайнятості сільського населення, а й потенційного учасника експортних операцій з приводу реалізації сільськогосподарської сировини. Водночас необхідно відмітити, що за сучасних умов значний відсоток виробленої продукції використовується селянами для задоволення власних продовольчих потреб, що, в свою чергу, стає на заваді їхнього подальшого розвитку як конкурентоспроможної господарської одиниці. Зазначені обставини обумовлюють актуальні питання забезпечення оптимального використання експортного потенціалу селянських домогосподарств.

Дослідження цих питань було взято за мету при виконанні підпрограми Розробка методики оцінки експортного потенціалу АПК регіону.

Кількість наукових робіт за темою дослідження 48 загальним обсягом 42,3 у. др. арк., у тому числі 13,1 у. др. арк. - у фахових виданнях, 2,8 у. др. арк. - тези конференцій.

Звіт про наукову роботу розміщується на 37 сторінках, має 1 додаток (перелік наукових робіт, які опубліковані за результатами науково-дослідної роботи).

1 ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, 2 ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА, 3 ІНВЕСТУВАННЯ, 4 ЕКСПОРТ, 5 ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, 6 ІМПОРТ, 7 ОБСЛУГОВУЮЧА КООПЕРАЦІЯ.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Програма досліджень	7
Методика досліджень	8
Результати	9
Висновки	27
Перелік посилань.....	28
Додаток.....	30
Додаток А. Перелік наукових робіт, які опубліковані за результатами науково-дослідної роботи.....	

Вступ

Однією з проблем світової економіки є проблема недостатньої конкурентоспроможності країн. Національна економіка України не є винятком, адже саме одну з найважливіших ролей у забезпеченні стабільного розвитку конкуренції держави відіграє позитивна динаміка сукупності макропоказників, яка є вагомим джерелом ефективного позиціонування країни на міжнародних ринках. Тому забезпечення високого рівня конкурентоспроможності України залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать зовнішньоекономічна динаміка, ефективність використання експортного потенціалу, можливості модернізації на цій основі національної економіки.

В контексті міжнародної економіки важливим предметом дослідження є зовнішня торгівля та експортно-імпорتنі операції. Водночас у сфері агропромислового комплексу України досить актуальною тематикою для дослідження є аналіз товарно-експортної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції, оскільки являється необхідною умовою для розробки раціональної стратегії нарощування експортного потенціалу України на світовому ринку аграрно-продовольчої продукції.

Функціонування сільськогосподарського виробництва в умовах постреформаційного етапу розвитку вітчизняного АПК проходить за наявності певної сукупності проблем, вирішення яких має суттєво підвищити рівень розвитку даного сектору економіки України.

Надзвичайно важливим в цьому аспекті є аналіз галузевої специфіки складових АПК з метою вивчення особливостей стану виробничого процесу, системи реалізації продукції, а також визначення заходів, що мають сприяти більш ефективному розвитку галузей.

Не менш актуальним є питання оптимізації використання ресурсного потенціалу в сфері агропромислового виробництва. В цьому зв'язку важливим є комплексне вивчення даної складової економічного механізму, що передбачає теоретичне дослідження категорії “потенціал”, аналіз шляхів оптимізації використання трудових ресурсів, а також активне застосування концепції та методології логістики.

Вивчення зазначених вище складових експортного потенціалу АПК з урахуванням перспектив євроінтеграції та глобалізації вітчизняної економіки є *метою досліджень* науковців відділення.

Об'єктом дослідження є виробничо-господарська діяльність суб'єктів аграрного виробництва на рівні регіону.

Предметом дослідження є процеси, що забезпечують ефективний розвиток експортного потенціалу регіональних суб'єктів аграрного виробництва.

Програма досліджень

1. Визначення сучасного стану та перспектив розвитку експортного потенціалу регіону

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Методологічною основою дослідження є діалектичний та абстрактно-логічний (теоретичні та методичні узагальнення конкурентоспроможності національної економіки у міжнародному ринковому середовищі), економіко-статистичний і розрахунково-конструктивний (при визначенні динаміки макропоказників конкурентоздатності країни), методи визначення порівняльних (компаративних) переваг зовнішньої торгівлі.

2.2. Для збору інформації, одержання й обробки результатів дослідження було використано систему методів наукового дослідження, а саме: прийомів аналітичного дослідження, що ґрунтуються на логічному аналізі процесів і тенденцій, дозволило зробити висновки по результатах дослідження. Узагальнення теоретичних засад і формулювання висновків зроблено з використанням прийомів абстрактно-логічного методу, а також методів індукції та дедукції, аналогії та співставлення.

2.3 В процесі дослідження використовувалися наступні наукові методи пізнання: аналізу і синтезу - для деталізації об'єкту дослідження, порівняння - для співставлення фактивних даних за окремі періоди, середніх та відносних - величин - для визначення рівня ефективності соціально-економічних процесів, SWOT-аналіз -для визначення переліку факторів найбільшого впливу на процес експортоорієнтованої туристичної діяльності.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1 Теоретичні аспекти дослідження експортного потенціалу.

Оцінюючи перспективи розвитку кооперації на базі селянських господарств як засобу забезпечення експортоорієнтованого функціонування даного сегменту аграрного виробництва, слід враховувати специфіку кооперативного утворення взагалі, а також особливості формування подібних структур на базі дрібнотоварного сектору аграрного виробництва.

Згідно чинного законодавства, кооперація являє собою систему кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів [2]. Як бачимо, дана форма діяльності може носити всеохоплюючий характер, не тільки забезпечуючи вирішення суто економічних питань для селянських господарств, а й сприяючи розвитку сільських територій в цілому

На цей аспект вказував М.І. Туган-Барановський, вбачаючи у кооперативному русі засіб національно-культурної консолідації українського суспільства, створення економічних підвалин для формування єдиної свідомої спільноти[6].

На важливості належного теоретико-методологічного забезпечення розвитку обслуговуючої кооперації в системі селянських господарств наголошує Ю.О. Лупенко. Під його керівництвом співробітниками ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ було розроблено рекомендації з організації економічних відносин в умовах внутрішньогосподарської кооперації; управління майном спільної часткової власності, створення акціонерних товариств в АПК; практичні посібники зі створення і діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (СОК), зернового, машино-технологічного, молочарського СОК, стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року; інвестиційний проект створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу; методичні рекомендації з формування системи кооперативних відносин; методичні рекомендації з організації молочарських обслуговуючих кооперативів[4].

Разом із цим слід відмітити, що у тексті Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року з 24 напрямків лише 5 в тій або іншій мірі відносяться до стимулювання розвитку кооперації в системі селянських господарств або підтримки експортоорієнтованої діяльності вітчизняних аграріїв. Перш за все, це заходи, пов'язані із забезпеченням ефективного функціонування кооперативних утворень на базі селянських господарств. До них, на нашу думку, слід віднести наступні напрями державної програми:

підтримка фермерських господарств, малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції та створених ними сільськогосподарських кооперативів; стимулювання створення та функціонування об'єднань виробників сільськогосподарської продукції, зокрема через делегування повноважень саморегульованим організаціям в агропромисловому комплексі[5].

Разом із цим слід відмітити, що забезпечити створення та подальше ефектне функціонування кооперативних структур на базі селянських господарств виключно зусиллями аграріїв практично неможливо, оскільки вони не володіють належними навиками в сфері міжгосподарського будівництва, а також недостатньо обізнані в галузі нормативно-правового регулювання діяльності обслуговуючих кооперативів. Зазначені обставини обумовлюють необхідність наявності відповідного інформаційного забезпечення, яке має носити постійний безперервний характер.

Враховуючи це, надзвичайно актуальним, на нашу думку, є запровадження комплексу заходів, спрямованих на створення елементів інформаційно-консультаційної інфраструктури для представників малих форм аграрного виробництва. В даному напрямку у державній програмі присутні два положення:

розширення діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, орієнтованих на безпосередню роботу з сільським населенням з метою адаптації дрібних та середніх сільськогосподарських виробників до конкурентних умов господарювання;

здійснення прикладних наукових та науково-технічних розробок[5].

Третій вектор завдань державної програми відноситься безпосередньо до проблематики виходу на світовий ринок. Нажаль, в даному аспекті присутній лише один напрямок, причому у досить звуженому вигляді, а саме: запровадження системи консультацій бізнесу в режимі реального часу щодо вирішення питань торгівлі на ринку ЄС[5].

На нашу думку, даний підхід суттєво обмежує комерційну активність вітчизняних аграріїв, орієнтуючи їх лише на один сегмент світового ринку продовольства, який, до того ж, вже є поділений між розвиненими країнами. Більш привабливими, на нашу думку, є продовольчі ринки країн Африки та Азії, які приховують в собі значний споживчий потенціал.

В цілому аналізуючи наведені напрямки, слід відмітити, що у випадку реального втілення в життя наведених положень можна було б очікувати позитивних змін як в аграрній галузі в цілому, так і в сфері малого та середнього аграрного виробництва зокрема. Проте необхідно зазначити, що ці цілком розумні та обґрунтовані наміри протягом 2015-2020 років на практиці були реалізовані у незначній мірі. Підвищення рівня активності дорадницьких служб або збільшення кількості міжгосподарських об'єднань кооперативно-корпоративного типів практично не спостерігалось. Останній аналогічний проект мав назву «Рідне село» та не здобув реальних результатів, продемонструвавши лише низький рівень обізнаності пересічного селянина в сфері організації кооперативного будівництва.

Як свідчили результати аналізу опитувань голів кооперативних організацій України, що проводилися в рамках круглих столів Державної ініціативи «Рідне село», стан та перспективи функціонування переважної більшості кооперативів, не тільки виробничих, а й споживчих, залежить від невеликої кількості осіб (ініціативної групи), при тому, що основна маса членів не бажає, або не може ефективно приймати участь у формуванні організаційно-управлінських рішень.

Доводиться визнати, що практичний досвід створення кооперативних утворень на селі довів наявність невирішених проблем, які виникли 100 років тому,

але так і не були розв'язані за теперішніх умов. У переважній більшості вони мають організаційний характер та пов'язані із самим процесом створення та забезпечення подальшого існування зазначених інтеграційних утворень.

1. Дефіцит кадрів. В даному випадку слід розглядати, понад усе два аспекти. По-перше, створення кооперативної організації має покладатися на ініціативну групу (від двох до п'яти осіб), члени якої особистим прикладом повинні цікавити потенційних членів до особистої участі в її діяльності. Необхідно не тільки наочно довести конкретну практичну користь від членства в обслуговуючому кооперативі, а й добитися від перших членів усвідомлення необхідності своєї активної співпраці. По-друге, забезпечення ефективної економічної діяльності кооперативного об'єднання (налагодження збуту продукції, надання сервісних послуг тощо) потребує специфічних професійних навичок, які передбачають розуміння самої природи даного суб'єкта господарювання, його завдань та принципів відмінностей від класичної підприємницької одиниці.

2. Агресивне конкурентне середовище. Якщо на початку виникнення та становлення кооперативного руху на Україні проблема полягала мінімізації монополізму дрібних сільських крамарів, то за сучасних умов ситуація принципово змінилася. Для вітчизняного АПК характерним є монополія переробників, трейдерів, фірм, які займаються наданням сервісних послуг, виробляють та реалізують сільськогосподарську техніку, засоби захисту рослин тощо. Позитивно вплинути на ситуацію, що склалася, селянське господарство самотужки неспроможне.

3. Мобільність населення та наявність державної системи соціального захисту. За сучасних умов удосконалення системи інфраструктурного та соціального забезпечення населення знизило рівень мотивації до заняття аграрним бізнесом серед мешканців сільських територій. По-перше, глобалізація інформаційного простору створила можливості для альтернативних форм самореалізації сільського населення (комп'ютерні послуги, копірайтинг, консалтингові послуги тощо). За цих умов фізична праця в аграрній сфері є менш привабливою для високоінтелектуального індивідуума. По-друге, наявність державних соціальних виплат (пенсії, субсидії, компенсації), навіть у існуючих незадовільних розмірах, дозволяють літнім селянам відповідним чином коригувати свою фізичну участь у підсобних господарствах. З метою оцінки сильних та слабких сторін при реалізації заходів щодо забезпечення експортоорієнтованого функціонування селянських господарств нами було проведено відповідне дослідження (табл.1).

Як бачимо, процес кооперативного будівництва на базі селянських господарств, у випадку своєї реалізації дозволяє досягти суттєвих позитивних змін не тільки в економічному, а й в соціальному аспектах. Разом із цим очевидно, що він має здійснюватися поступово з чітким визначенням проміжних цілей та завдань. В процесі дослідження розроблено поетапний план стратегії розвитку обслуговуючої кооперації на основі малих форм аграрного виробництва, метою якого є вихід на зовнішні ринки (табл.2).

Слід відмітити поступовість реалізації запропонованих заходів, їх відповідність меті та завданням відповідного етапу. Приймаючи до уваги специфіку здійснення економічної діяльності в селянських домогосподарствах, особливо в гос-

подарствах споживчо-товарної та споживчої груп, доцільно, на нашу думку, використовувати поняття «внутрішній експорт» та «зовнішній експорт».

Таблиця 1

SWOT – аналіз перспектив реалізації Програми розвитку експортоорієнтованої кооперативної діяльності на базі селянських господарств*

<p>Внутрішні сильні сторони Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Реалізація Програми сприяє підвищенню професійних навиків члена господарства, їхньому індивідуальному самовдосконаленню. 2. Програма передбачає вирішення економічних та соціальних проблем кожного члена кооперативу. 3. Цілі Програми входять до переліку завдань регіональних соціально-економічних проектів. 4. Запровадження Програми підвищить рівень конкурентоспроможності селянських господарств в системі аграрного виробництва. 	<p>Внутрішні слабкі сторони Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність практичного досвіду створення та розвитку кооперативних організацій. 2. Регіональна дезінтеграція, низький рівень самоорганізації серед селянських господарств. 3. Відсутність відповідного кваліфікаційного забезпечення для організації зовнішньоекономічної діяльності. 4. Проблеми організації зберігання та первинної переробки сільськогосподарської сировини.
<p>Зовнішні можливості Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Налагодження співпраці представників аграрного виробництва, наукової спільноти та владних інститутів на регіональному рівні. 2. Отримання організаційної та інформаційної підтримки. 3. Можливість встановлення сталих зовнішньоекономічних бізнесових зв'язків. 4. Інституціоналізація кооперативних організацій в системі регіональних соціально-економічних відносин. 	<p>Зовнішні загрози Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сильні конкурентні позиції закордонних компаній на власних ринках, наявність державної підтримки. 2. Монополізація системи сервісних послуг в сфері сільського господарства. 3. Недосконала правова підтримка підприємницького вектору розвитку селянських господарств. 4. Економічна нестабільність на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

*Розробка автора

Запропоновані дефініції відображають складнощі із організацією збутової діяльності з боку дрібнотоварного сектору, оскільки функціонування переважної більшості даного типу виробників обмежене регіоном проживання селянської родини, а обраний напрям виробничої діяльності обумовлюється особистими потребами (споживчі господарства) та наявністю і активністю місцевих логістичних центрів (споживчо-товарні та товарні господарства). Аналізуючи стан та перспективи діяльності зазначених груп аграріїв, доцільно в даному аспекті використовувати термін «внутрішній експорт», маючи на увазі спроможність (або відсутність) конкретного господарства до реалізації виробленої продукції, товарів та послуг на загальнонаціональному рівні.

Прогнозується, що в процесі практичної реалізації запропонованих заходів будуть досягнуті наступні результати:

- збільшення кількості селянських господарств, які функціонують на товарних засадах (приватні підприємці та сімейні фермерські господарства);
- поживлення процесу кооперативного будівництва на селі (основними формами мають бути збутові, сервісні та інформаційно-консультаційні);
- поглиблення взаємовигідної співпраці між представниками малих

форм аграрного виробництва (перш за все, селянських господарств) та регіональних науково-навчальних центрів в напрямку вирішення проблеми кадрового забезпечення та формування елементів інформаційно-консультаційної інфраструктури;

- підвищення рівня доходів сільського населення, підвищення статусності аграрної галузі для молоді, уповільнення процесів депопуляції на селі.

Таблиця 2

План розвитку експортоорієнтованої мережі обслуговуючих кооперативів на основі селянських господарств*

Мета	Завдання	Найменування заходів
I етап		
Створення диверсифікованої системи обслуговуючих кооперативів на основі малих форм аграрного виробництва	Забезпечення створення великої кількості регіональних та місцевих обслуговуючих кооперативів, формування їхньої стратегії на коротко-середньо-та довгостроковий період	Проведення тематичних навчальних семінарів – тренінгів для представників малого аграрного виробництва на базі регіональних науково-навчальних центрів. Створення спеціалізованих курсів з метою підготовки фахівців для організації кооперативної діяльності в аграрній сфері. Налагодження співпраці між кооперативними організаціями та представниками місцевої влади
II етап		
Опрацювання внутрішнього експорту, закріплення на загальнонаціональному ринку сільськогосподарської сировини	Розширення асортименту та ринків збуту продукції, посилення стандартів якості.	Розширення переліку послуг, які надаються членам кооперативу в рамках реалізації продукції. Створення пунктів зберігання та первинної переробки сільськогосподарської сировини. Надання правової та інформаційно-консультаційної допомоги.
III етап		
Вихід на зовнішній ринок, набуття сталих позицій	Встановлення бізнес-контактів із закордонними партнерами, адаптація продукції до загальновизнаних стандартів якості.	Забезпечення лобіювання інтересів національних кооперативних об'єднань у вітчизняних та міждержавних інтеграційних утвореннях. Брендування власної продукції за регіональними харчосмаковими критеріями.

*Розробка автора

Приймаючи до уваги специфіку соціально-економічної природи селянських господарств, нами було сформульовано основні принципи організації експортоорієнтованої туристичної діяльності в сфері сільського туризму.

1. Адаптація рівня надання послуг до європейських стандартів. Економічний стартовий варіант ведення туристичної діяльності, коли клієнту надається можливість самостійно розважатися в екологічно чистих умовах навколишнього середовища за умов мінімальної ціни та мінімальних сервісних послуг можливо реалізувати для місцевих (місто, район, область) споживачів, які з різних при-

чин шукають дешевого відпочинку поряд із місцем проживання. Іноземний турист повинен отримати повний перелік сервісних послуг (харчування, відпочинок, дозвілля тощо) не тільки належної якості, а й (у випадку потреби) із належним сертифікаційним підтвердженням. Остання обставина має стимулювати представників дрібнотоварного сектору до еволюційного переходу на підприємницькі принципи ведення економічної діяльності.

2. Акцентування вектора спеціалізації на експлуатуванні національних та регіональних природно-кліматичних і культурно-історичних ресурсів, брендів. Як відомо, рівень інтересу до історико-культурних пам'яток прямо залежить від відстані між місцем проживання туриста на місцем розташування туристичного об'єкту. Саме тому послуги, пов'язані із етнічною або історико-культурною складовою туристичного бізнесу (гастрономічний туризм, етнічний туризм тощо) користуються серед місцевих жителів меншим попитом, ніж у іноземців. Більше того, секретами національної кухні пересічне населення володіє майже в тому ж обсязі, що й кухар в зеленій садибі.

В результаті виникає діалектична ситуація, оскільки обраний для обслуговування іноземців напрямок може не знайти належного обсягу клієнтів серед співгромадян. Певним чином виправити положення за рахунок пошуку або створення унікального бренду, пов'язаного із місцевими природними чи культурними об'єктами, значущість яких не викликає сумнівів, але місцеві жителі (з різних причин) мають обмежений доступ до них. В якості таких об'єктів можуть виступати геотермальні джерела, прадавні городища, кургани та ін.

3. Можливість надання специфічних послуг, орієнтованих переважно на закордонних туристів (переклад, міжнародні комунікації тощо). Обов'язковою умовою успішної співпраці із іноземними клієнтами є наявність серед обслуговуючого персоналу співробітника, який вільно володіє англійською мовою, є достатньо комунікабельним та готовим до налагодження контактів із потенційними бізнес-партнерами.

4. Інтеграція в систему регіональних та загальнонаціональних туристичних відносин, постійний моніторинг та активна інформаційна участь в процесі формування та розвитку регіонального туристичного ринку. Даний принцип об'єктивно пов'язаний із попереднім, оскільки ефективна співпраця із носіями інших культур є неможливою за умов інформаційної ізоляції. Однією з базових умов конкурентоспроможного функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта в сучасній моделі постіндустріального інформаційного суспільства є активне використання, обробка та створення знань як засобу виробництва.

Зазначені обставини обумовлюють актуальність вироблення єдиних наукових підходів щодо оцінювання характеру результативності економічної діяльності селянського господарства, зайнятого в туристичному бізнесі у садибній формі. Існуючі методичні засоби аналізу ступеня ефективності підприємницької одиниці, на нашу думку, не відповідають соціально-економічній сутності селянського господарства, ресурсну основу якого становить сільська родина. В процесі дослідження було розроблено алгоритм оцінки рівня ефективності експортоорієнтованої діяльності зелених садиб з урахуванням специфіки об'єкту дослідження та пряму діяльності (рис.1).

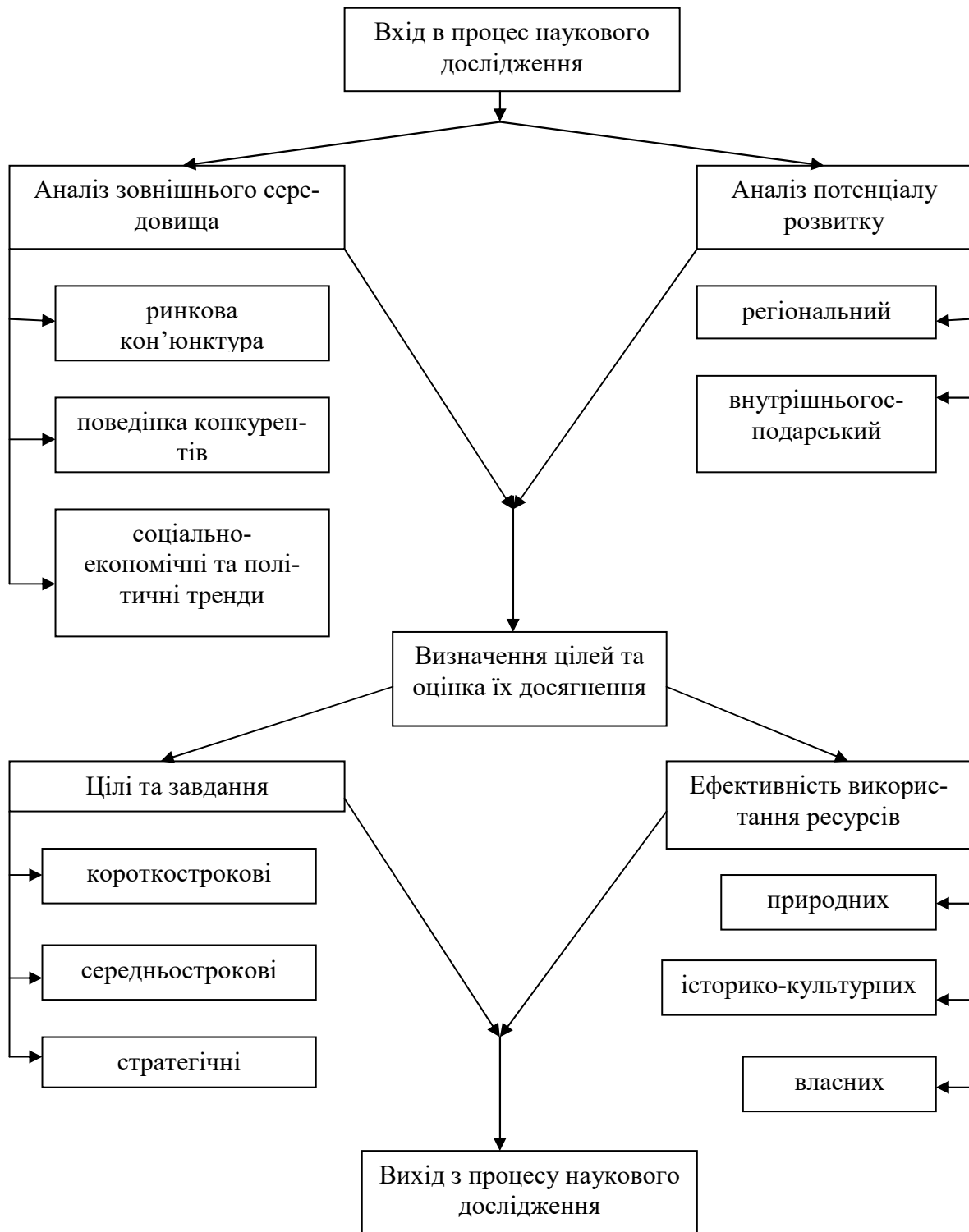

Рис. 1 – Алгоритм оцінки ефективності експортоорієнтованих послуг зеленої садиби*

*Авторська розробка

Алгоритм являє собою поетапну послідовність дій, пов'язаних із аналізом зовнішнього середовища та оцінкою наявного ресурсного потенціалу. При цьому слід відмітити, що під регіональним потенціалом ми розуміємо природно-кліматичні умови та об'єкти і надбання історико-культурної спадщини, які власник садиби має право використовувати в процесі своєї туристичної діяльності.

Щодо внутрішньогосподарського потенціалу, то тут мова йде, перш за все, про майнові та трудові (зокрема інтелектуальні і кваліфікаційні) ресурси, що знаходяться в розпорядженні селянського господарства як інтегрованої соціально-економічної сукупності.

Безпосереднє прийняття рішення щодо оцінки рівня ефективності туристичної діяльності на базі селянського господарства, на нашу думку, має прийматися з урахуванням міри досягнення поставлених цілей (як в тактичному, так і стратегічному плані). Також важливим є аналіз раціональності використання наявного ресурсного потенціалу, моніторинг якого було здійснено на початку дослідження. Реалізація проекту експортоорієнтованої зеленої садиби, поряд із позитивними аспектами, має і свої проблемні сторони.

До позитивних наслідків практичної реалізації моделі експортоорієнтованої зеленої садиби слід віднести, перш за все, зростання добробуту селян. При цьому необхідно відмітити, що даний ефект матиме ланцюговий характер, оскільки конкурентоспроможне функціонування подібного суб'єкту господарювання вимагає наявності належного інфраструктурного та сировинного забезпечення. Останні обставини, в свою чергу, обумовлюють необхідність налагодження міжгосподарської співпраці в межах села на постійній основі.

Ще одним важливим наслідком розглядаємої зміни спеціалізації для селянського господарства стає практично обов'язкова само легалізація або в якості приватної підприємницької структури, або у формі членства відповідного міжгосподарського об'єднання галузевого чи територіального типів. Проте в обох випадках це означатиме його перехід на підприємницькі принципи здійснення економічної діяльності, що позитивно відбиватиметься на процесі розбудови сільських територій.

До проблемних аспектів практичної реалізації подібних проектів слід віднести, недостатній рівень самоорганізації господарств, а також складнощі кваліфікаційно-професійного забезпечення, оскільки даний галузевий напрям тільки починає користуватися активним попитом серед населення як форма працевлаштування, а організація ефективного функціонування туристичних об'єктів садибного типу (тим більше експортоорієнтованих) являє собою специфічний різновид сімейного туристичного бізнесу.

Враховуючи зазначені обставини, основними шляхами забезпечення ефективного функціонування експортоорієнтованих зелених садиб, на нашу думку, є створення системи кадрового забезпечення для представників даного галузевого напрямку, виважена державна політика щодо стимулювання селян до застосування науково обґрунтованих методів здійснення господарської діяльності, активізація процесу створення відповідних регіональних міжгосподарських галузевих об'єднань, в т.ч. кооперативного типу.

3.2 Визначення факторів впливу на експортний потенціал

Аналізуючи соціально-економічну природу селянського господарства, а також сучасний стан, існуючі глобальні та національні тренди, нами виділяються наступні фактори, що визначають динаміку розвитку даного суб'єкта аграрного виробництва.

1. Внутрішні. Виникають та формуються всередині самого господарства, визначають комплекс потреб, які мають задовольняти члени для забезпечення свого існування та завдань, що ставляться в процесі розв'язання відповідних питань. За своєю сутністю вони поділяються на дві групи.

1.1. Загальні. Обумовлюються самою природою сімейно-трудового господарства та базовими принципами, які закладені в основу його функціонування (трудоспоживчий баланс, біологічна динаміка розвитку та ін.). Члени господарства на можуть їх змінити, не змінивши самого стану суб'єкта господарських відносин (приватна підприємницька структура, міжгосподарське об'єднання тощо).

1.2. Індивідуальні. Визначаються особливостями самого господарства, чисельністю членів, характером економічних та соціальних потреб, етапом становлення тощо. Індивідуальні фактори постійно змінюються, проте темп змін має неоднаковий характер, оскільки самі вони мають неоднакову природу та виникають несинхронно під дією відповідних зовнішніх факторів. Зокрема сукупність потреб господарства визначається не тільки необхідністю забезпечення його ефективного функціонування, а й особистими потребами членів. В цьому аспекті надзвичайно важливим є формування позитивного іміджу селянських господарств як гарантованого способу отримання високого рівня доходів, підтримання статусності зазначеної форми аграрного виробництва.

2. Зовнішні. Природа виникнення та розвитку відповідних факторів мінімально або практично не залежить від дії селянських господарств і обумовлена загальносвітовими або національними соціально-економічними процесами і трендами.

2.1. Глобальні. До слід віднести процеси, пов'язані із об'єктивною трансформацією соціально-економічних відносин, що носять всеохоплюючий характер і адаптація до умов яких є запорукою успішної господарської діяльності. В якості прикладу доцільно навести тренди, що пов'язані із інформатизацією економічного життя та остаточним перетворенням інформації на засіб сучасної виробничої діяльності. Вони значною мірою поліпшують процес встановлення ділових контактів між суб'єктами підприємницької діяльності, які знаходяться в різних країнах та в різних частинах світу.

2.2. Національні. Включають в себе комплекс процесів та тенденцій, які обумовлені специфікою вітчизняної економічної моделі, рівнем розвитку її складових в масштабі конкретної галузі, її видів та підвидів. Так, зокрема, для аграрного сектору характерним є концентрація виробництва плодоовочевої сировини у дрібнотоварному секторі, домінування холдингових компаній на внутрішньому зерновому ринку та ін.

2.3. Регіональні. Визначаються, перш за все, наявністю специфічних природно-кліматичних умов, спільних для відповідного регіону (Степ, Лісостеп, Полісся, Карпати). Також сюди слід віднести наявність крупних регіональних кластерів (сільськогосподарських, машинобудівних, наукових тощо), в межах яких здійснюється відповідна галузева співпраця.

2.4. Місцеві. Визначаються специфічними соціально-економічними умовами конкретного міста або села, наявністю ресурсної бази, рівнем інфраструктурного забезпечення, особливостями формування місцевих ринків товарів та ресур-

сів.

Аналізуючи вплив відповідних факторів на розвиток селянських господарств, необхідно відмітити наступні обставини.

Глобалізація та відкритість національної економіки, з одного боку посилює конкурентні вимоги для продукції, а, з іншої, дозволяє ефективніше налагоджувати співпрацю із закордонними партнерами. Основними проблемами при реалізації продукції на експорт є формування належного обсягу однотипної продукції на постійній основі, а також дотримання належних стандартів якості.

Занепад цілої низки складових національного АПК як результат ліквідації колгоспно-радгоспної системи. Практика свідчить, що холдингові компанії або фермерські господарства не намагаються задовольнити весь спектр потреб населення у сільськогосподарській продукції. Їхня діяльність передбачає спеціалізацію на галузях, в яких досягається максимальний ефект від використання залучених земельних ресурсів при мінімальному застосуванні живої праці. За цих умов, на нашу думку галузева диференціація зберігатиметься і надалі, що дозволяє селянським господарствам сподіватися на відсутність істотної конкуренції при реалізації на експорт овочевої або плодово-ягідної продукції.

Регіональні та місцеві фактори, здійснюючи відповідний вплив на перспективи експортоорієнтованої діяльності селянських господарств, формують різні комбінації умов: від сприятливих (наявність логістичних центрів, машинобудівних, агропромислових та наукових кластерів, активна діяльність сімейних форм аграрного виробництва тощо) до відверто несприятливих (занепад промисловості, депопуляція, недостатньо розвинена логістика). В даному випадку слід враховувати специфіку конкретного об'єкта досліджень.

Приймаючи до уваги комплексний характер впливу зазначених факторів, набуває особливої значущості застосування програмного системного підходу щодо забезпечення експортоорієнтованого розвитку селянських господарств. Аналізуючи перспективи практичної реалізації відповідних заходів, слід відмітити наявність низки сприятливих та негативних аспектів (Таблиця 3).

Як бачимо, основними проблемними аспектами реалізації даної програми є низька самоорганізація селянських господарств, а також недостатній рівень інформаційного забезпечення організації їхньої діяльності в умовах відкритої економіки. Зазначені обставини обумовлюють необхідність розроблення відповідних організаційних заходів в межах державної програми. Враховуючи це, нами пропонується для реалізації Концепція регіональної програми забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств зони Степу України.

Основні розділи Концепції представлені наступним чином.

1. Стартові умови та оцінка перспектив експортоорієнтованої діяльності селянських господарств.
2. Стратегічні цілі та пріоритети розвитку експортоорієнтованої діяльності селянських господарств.
3. Основні напрями реалізації стратегічних цілей.
4. Механізм реалізації концепції розвитку експортоорієнтованої діяльності селянських господарств.

SWOT - аналіз Програми заходів забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств*

<p>Внутрішні сильні сторони Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Реалізація Програми сприяє підвищенню кваліфікаційного рівня членів селянського господарства, їхньому особистісному розвитку. 2. Програма передбачає використання наявний ресурсний потенціал селянських господарств, що суттєво полегшує питання матеріально-технічного забезпечення. 3. Реалізація Програми дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності селянських господарств як суб'єктів аграрного виробництва. 4. Завдання, заявлені в Програмі, входять до числа пріоритетних для регіональних владних інститутів. 	<p>Внутрішні слабкі сторони Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обмеженість фінансових коштів для реалізації положень Програми. 2. Складність в процесі самоорганізації селянських господарств, відсутність практики успішного створення міжгосподарських об'єднань. 3. Відсутність належного інформаційного забезпечення для організації експортоорієнтованої діяльності. 4. Відсутність належної кваліфікаційної підготовки для ведення зовнішньоекономічної діяльності.
<p>Зовнішні можливості Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Активізація співпраці органів місцевої влади, регіональної науки та бізнесу, сільських громад, з метою підвищення ефективності функціонування селянських господарств. 2. Можливість встановлення тривалих закордонних бізнес-контактів. 3. Можливість отримання інформаційно-консультативної підтримки на регіональному та національному рівнях. 4. Підтримка реалізації Програми через регіональні та національні суспільні інститути. 	<p>Зовнішні загрози Програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень економічної стабільності в країні та регіоні. 2. Недостатній рівень готовності до співпраці серед представників малого аграрного бізнесу та владних інститутів. 3. Низький рівень інституціоналізації селянських господарств. 4. Недосконале нормативне забезпечення стимулювання товарного розвитку селянських господарств.

*Розробка автора

Головною метою програми є розвиток експортоорієнтованої економічної діяльності селянських господарств зони Степу України.

Стартовий потенціал розвитку експортоорієнтованої діяльності селянських господарств можна структурувати наступним чином:

- ресурсний потенціал (земельні, трудові, матеріально-технічні ресурси);
- потенціал сприяння експортоорієнтованому розвитку (інформаційний, інфраструктурний, глобалізаційний, соціально-культурний, нормативно-правовий).

Аналізуючи сучасний стан та перспективи експортоорієнтованої економічної діяльності селянських господарств, слід відмітити наступні аспекти.

1. Існуючий структурно-галузевий баланс, коли селянські господарства займають домінуючі позиції по цілій низці напрямів рослинництва та тваринництва носить стабільний характер. У випадку практичної реалізації ініціатив, пов'язаних із лібералізацією земельних відносин, нові землевласники, на нашу думку, не будуть у переважній більшості змінювати спеціалізації, що мала місце (соняшник, зернові). Це, у свою чергу, дозволяє стверджувати про абсолютну реалістичність потенційних експортоорієнтованих проектів на базі селянських господарств.

2. Створення та успішна реалізація відповідних проектів потребує належно-

го матеріально-технічного, інформаційно-кваліфікаційного та організаційного забезпечення. Оптовий продаж плодоовочевої продукції є неможливим в одноосібний спосіб. Процеси формування партій, дотримання належних правил зберігання, сертифікації тощо вимагають створення міжгосподарських об'єднань кооперативно-корпоративного типу.

3.Окремим питанням, яке необхідно вирішити, є проблема кадрового забезпечення для суб'єктів малого аграрного виробництва, враховуючи необхідність здійснювати економічну діяльність в умовах відкритої економіки на базі міжгосподарських інтегрованих утворень. За цих умов особливої актуальності набуває проблема налагодження співпраці між регіональними науковими центрами та представниками малого аграрного виробництва.

4.Недостатній рівень співпраці владних інститутів та представників селянської спільноти призводить до того, що даний сегмент аграрного виробництва практично не представлено у відповідних розділах програм розвитку малого та середнього бізнесу.

У другому розділі Концепції формуються стратегічні цілі та пріоритети забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств. Цілі розглядаються в кількісному та якісному аспектах, що, в свою чергу, обумовлює необхідність використання системи орієнтирів, індикаторів та нормативів.

У відповідності до сформульованої мети планується досягнення наступних цілей:

- забезпечення міжгосподарської співпраці селянських господарств на постійній основі із створенням інтегрованих структур кооперативного типу;
- надання належної інформаційно-консультативної підтримки селянським господарствам щодо організації експортоорієнтованої діяльності, враховуючи організаційно-правові та галузеві особливості;
- стимулювання зростання кількості селянських господарств, які здійснюють свою економічну діяльність на товарних засадах;
- створення системи інфраструктурного забезпечення експортоорієнтованого розвитку селянських господарств (зберігання, первинна обробка продукції, зв'язок тощо);
- активізація участі представників селянської спільноти в розробці та реалізації регіональних програм сприяння розвитку малого аграрного бізнесу.

В якості головних цільових установок для забезпечення експортоорієнтованого розвитку селянських господарств степової зони України розглядаються наступні:

1. Забезпечення високого рівня доходів членів селянського господарства як обов'язкової умови його подальшого існування, і цільовими показниками є показники добробуту (дохід на 1 людину, середній вік членів родини та ін.), а цільовими нормативами - загальнодержавні та світові соціальні критерії.

2. Забезпечення належних темпів зростання чисельності селянських господарств товарного типу в межах степової зони України, а також активізація процесу розвитку обслуговуючої кооперації.

3. Забезпечення адаптації якості виробленої продукції до загальноєвропейських стандартів (склад, харчова цінність, консистенція, наявність шкідливих

речовин та ін.).

4. Підвищення рівня кадрового забезпечення селянських господарств (частка осіб із вищою, в т.ч. профільною серед членів господарства).

В рамках третього розділу сформульовано наступні основні напрями реалізації цілей, які визначає Концепція (табл.4).

Таблиця 4

Напрямки реалізації цілей Концепції програми забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств зони Степу України *

Завдання	Напрямки реалізації
Створення системи збутових та сервісних кооперативів на базі селянських господарств	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення диверсифікованого розвитку сільськогосподарської кооперації; - стимулювання селян до активного входження у склад кооперативів; - стимулювання членів збутових та сервісних кооперативів до створення експортоорієнтованих економічних проектів;
Створення системи інформаційно-консультативного забезпечення експортоорієнтованого розвитку селянських господарств	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння процесу підвищення рівня кваліфікації членів селянських господарств в сфері організації економічної діяльності відповідно до світових стандартів; - стимулювання до активної співпраці між представниками регіональних наукових центрів та селянською спільнотою; - розробка типових моделей ведення різних галузевих напрямків експортоорієнтованої економічної діяльності на базі селянських господарств;
Активна участь представників селянської спільноти в процесах розробки та реалізації регіональних програм	<ul style="list-style-type: none"> - залучення представників селянської спільноти до участі в регіональних програмах розбудови сільських територій; - налагодження постійної взаємовигідної співпраці із представниками селянства в процесі розробки та реалізації регіональних програм розвитку малого та середнього підприємництва

*Дослідження автора

Механізми забезпечення реалізації Концепції являють собою цілеспрямований вплив організаційних структур на селянські господарства з метою досягнення намічених цілей.

В цьому аспекті, на нашу думку, доцільним є здійснення наступних організаційних заходів:

- проведення моніторингу сучасного стану та особливостей організації експортоорієнтованої економічної діяльності в сфері аграрного виробництва на базі селянських господарств з урахуванням організаційно-правової та галузевої специфіки;

- здійснення оцінки перспектив розвитку експортоорієнтованої економічної діяльності в системі селянських господарств по найбільш розвинених галузям;

- стимулювання формування міжгосподарських об'єднань за участю регіональних науково-навчальних центрів з метою вивчення сучасних проблем функціонування селянських господарств та підготовки кадрів для організації експортоорієнтованої економічної діяльності;

- розробка та реалізація цільових регіональних програм, спрямованих на розвиток зовнішньоекономічного вектору господарської діяльності малих форм аграрного виробництва.

Очікувані результати:

- розвиток плодоовочівництва та картоплярства на рівні регіону та суміжних галузей;
- інфраструктурний розвиток регіону;
- покращення якості продукції, підвищення рівня техніко-технологічного забезпечення;
- збільшення кількості селянських господарств товарного типу;
- підвищення рівня ефективності аграрного виробництва в системі селянських господарств;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості регіональної економіки;
- уповільнення процесів депопуляції на селі.

3.3. Сучасний стан та перспективи розвитку експортного потенціалу регіону

За результатами дослідження сучасного стану експортного потенціалу селянських господарств товарного типу в регіоні, пропонується до реалізації впровадження проекту обслуговуючого кооперативу на базі фермерських господарств Запорізької області, першочерговою задачею якого має стати забезпечення ефективною реалізацією фермерами продукції рослинництва, причому вектор реалізаційної політики носить євро орієнтований характер. Даний конкретний проект передбачає організацію виробництва та збуту проса сорту «Вітрило». Учасниками проекту є фермерські господарства - члени обслуговуючого кооперативу, центральний офіс якого має базуватися у м. Мелітополь, Запорізької області.

Метою проекту є створення високоефективного виробництва проса для задоволення потреб держави, споживачів, населення і переробних підприємств. Цілями проекту є:

- отримання високоякісної, органічної та конкурентоспроможної продукції для реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- розвиток і розширення вітчизняних виробничих потужностей;
- отримання прибутку від результатів виробництва та реалізації проса;
- організація та надання нових робочих місць;
- формування позитивного іміджу кооперативу.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, який планується створити в рамках реалізації проекту, утворюється його засновниками на добровільних засадах відповідно до Цивільного кодексу України, законів України "Про ко-

операцію”, “Про сільськогосподарську кооперацію” та на підставі рішення установчих зборів.

Місцезнаходження Кооперативу: 71611, Україна, Запорізька область, Мелітопольський район, с. Костянтинівка.

Засновниками кооперативу є:

Фермерське господарство «АВІК-2005», місцезнаходження: Запорізька область, Якимівський район, с. Шевченка;

Фермерське господарство «Мрія 1991», місцезнаходження: Запорізька область, Мелітопольський район, с. Костянтинівка;

Фермерське господарство «Січ», місцезнаходження: Запорізька область, Якимівський район, смт.Якимівка.

Результати порівняльного аналізу прогнозу реалізації запропонованого проекту та дані, що характеризують ефективність вирощування проса у фермерському господарстві «Мрія 1991», переконливо доводять доцільність створення розробленої бізнес-схеми. Навіть, беручи до уваги дані песимістичного прогнозу і не враховуючи той факт, що певний відсоток реалізованої продукції фермери не вирощують самостійно, ми спостерігаємо перевищення проектного значення показнику рентабельності на 20 пунктів (табл. 5). В інших сценаріях зростання становить 80 та 140 пунктів.

Таблиця 5

Результати реалізації бізнес-проекту в фермерському господарстві «Мрія 1991»

Показники	Фактичні дані(озима пшениця)	Сценарії		
		песимістичний	реалістичний	оптимістичний
Площа посіву,га	160	250	250	250
Валовий збір, ц	2060	7500	10000	12500
Урожайність, ц/га	12,9	30	40	50
Собівартість продукції, тис.грн	259	1550	1550	1550
Реалізовано, ц	2077	6975	9300	11625
Виручка від реалізації, тис.грн	416,9	2790	3720	4650
Товарність, %	100,8	93	93	93
Прибуток, тис.грн	157,9	1240	2170	3100
в розрахунку на 1 га, грн	986,9	4960,0	8680,0	12400,0
Рентабельність, %	60,97	80,0	140,0	200,0

Використовуючи методику оцінки конкурентоспроможності фермерського господарства, нами було розраховано індекс економічної конкурентоспроможнос-

ті фермерського господарства за фактичними та прогнозними даними (в останньому випадку використовувалися дані реалістичних та оптимістичних сценаріїв). За рахунок розширення посівних площ під просо за рахунок інших зернових культур, а також в результаті інтеграції значення індексу економічної конкурентоспроможності фермерського господарства «Мрія 1991» за реалістичним сценарієм становить 1,087, а за оптимістичним – 1,61, що суттєво перевищує фактичний показник (0,241).

Приймаючи до уваги рівну імовірність настання песимістичного та оптимістичного сценаріїв, можна констатувати, що для фермерського господарства «Мрія 1991» запропонований бізнес-проект має надзвичайно привабливі економічні аспекти. Окрім суто фінансового характеру, встановлення стабільних партнерських відносин із закордонними експортерами дозволяє підвищити статус даної підприємницької одиниці як суб'єкта господарювання, який здатен самостійно формувати ефективно діючі збутові схеми. Необхідно також відмітити, що фермерські господарства «АВИК-2005» та «Січ» відносяться до так званих малих сільськогосподарських підприємств. Їхня діяльність передбачає використання переважно залучених технічних засобів, орендованих земельних угідь, а також сезонної найманої робочої сили.

В результаті дані господарства, на відміну від ФГ «Мрія 1991» практично не несуть витрат, пов'язаних із утриманням керівного персоналу, зберіганням сільськогосподарської техніки тощо. Однак навіть за цих умов у випадку реалізації запропонованого проекту аграрії здатні отримувати суттєві економічні вигоди. Так, зокрема порівняльний аналіз відповідних економічних показників у ФГ «АВИК-2005» свідчить про те, що лише при песимістичному сценарії проектне значення рентабельності є меншим, ніж фактичне (на 26 пунктів) (Табл.6).

Таблиця 46

Результати реалізації бізнес-проекту по вирощуванні проса в фермерському господарстві «АВИК-2005»

Показники	Фактичні дані(озима пшениця)	Сценарії		
		Песимістичний	Реалістичний	Оптимістичний
Площа посіву, га	300	175	175	175
Валовий збір, ц	6110	5250	7000	8750
Урожайність, ц/га	20,4	30	40	50
Собівартість продукції, тис.грн	866,5	1085	1085	1085
Реалізовано, ц	6252	4882,5	6510	8137,5
Виручка від реалізації, тис.грн	1788,9	1953	2604	3255
Товарність, %	102,3	93	93	93
Прибуток, тис.грн	922,4	868	1519	2170
в розрахунку на 1 га, грн	3074,7	4960,0	8680,0	12400,0
Рентабельність, %	106,45	80,0	140,0	200,0

Слід при цьому зауважити, що товарність у зазначеному господарстві також перевищує 100%. У випадку реалізації реалістичного та оптимістичного сценаріїв прогнозоване значення рентабельності перевищує наявне відповідно на 54 та 94 пункти. Необхідно також відмітити, що порівняння здійснюється по озимій пшениці, яка є основною зерною експортною культурою регіону, що також свідчить про значні потенційні можливості для аграріїв, які переорієнтуються на вирощування проса із подальшою реалізацією згідно запропонованої схеми. Порівняльна оцінка значення індексу економічної конкурентоспроможності фермерського господарства засвідчує, що за умови реалізації запропонованих заходів відповідний показник, порівняно із фактичними даними, по реалістичному сценарію зростає на 18 пунктів, а по оптимістичному сценарію зростання становить 45 пунктів.

Дані порівняльного аналізу прогнозних результатів запропонованого бізнес-проекту по ФГ «Січ» свідчать, що навіть при настанні песимістичного сценарію можливим є досягнення значно вищих результатів, ніж ті, що отримують аграрії на даний момент. Так, зокрема значення рівня рентабельності зросте на 56 пунктів, а в подальшому відрив перевищуватиме 100 пунктів (табл.7). Причинами ситуації, що має місце в останньому випадку, є функціонування аграріїв в режимі, наближеному до беззбиткового, відсутність привабливих економічних проектів.

Таблиця 7

Результати реалізації бізнес-проекту по вирощуванні проса у фермерському господарстві «Січ»

Показники	Фактичні дані(озима пшениця)	Сценарії		
		Песимістичний	Реалістичний	Оптимістичний
Площа посіву,га	108,2	200	200	200
Валовий збір, ц	2001,2	6000	8000	10000
Урожайність, ц/га	18,5	30	40	50
Собівартість продукції, тис.грн	407,6	1240	1240	1240
Реалізовано, ц	2042	5580	7440	9300
Виручка від реалізації, тис.грн	504,4	2232	2976	3720
Товарність, %	102,0	93	93	93
Прибуток, тис.грн	96,8	992	1736	2480
в розрахунку на 1 га, грн	894,6	4960,0	8680,0	12400,0
Рентабельність, %	23,75	80,0	140,0	200,0

Також жодне з наведених господарств (навіть «Мрія 1991») не займається несільськогосподарською діяльністю, що відповідним чином позначається на їх-

ній конкурентоспроможності. Зазначені обставини вказують не тільки на загальний позитивний ефект у випадку успішної реалізації запропонованих заходів, а також відповідають сучасним економічним реаліям, в яких функціонує даний суб'єкт аграрного підприємництва. Порівняльна оцінка показників економічної конкурентоспроможності фермерського господарства доводить, що у випадку реалізації реалістичного сценарію він зростає майже вдвічі, а по оптимістичному сценарію збільшення прогнозується в 2,4 рази.

Слід зазначити, що запропонований нами проект, у випадку його практичної реалізації, дозволить господарствам-членам обслуговуючого збутового кооперативу додатково отримати від 2000 до 6500 тис. грн, а також суттєво підвищити рівень рентабельності вирощуваних зернових культур (табл. 8).

Таблиця 8

Результати реалізації бізнес-проекту по вирощуванню проса у фермерських господарствах «Мрія 1991», «АВІК-2005» та «Січ»

Показники	Фактичні дані	Сценарії		
		Песимістичний	Реалістичний	Оптимістичний
Площа посіву, га	568,2	625	625	625
Валовий збір, ц	10171,2	18750	25000	31250
Урожайність, ц/га	17,9	30	40	50
Собівартість продукції, тис.грн	1533,1	3875	3875	3875
Реалізовано, ц	10371	17437,5	23250	29062,5
Виручка від реалізації, тис.грн	2710,2	6975	9300	11625
Товарність, %	102,0	93,0	93,0	93,0
Прибуток, тис.грн	1177,1	3100	5425	7750
в розрахунку на 1 га, грн	2071,6	4960,0	8680,0	12400,0
Рентабельність, %	76,78	80,00	140,00	200,00

До позитивних наслідків слід також віднести стимулювання фермерських господарств до активної міжгосподарської співпраці, що відповідним позитивним чином має позначитися на загальному рівні конкурентоспроможності кожного з наведених суб'єктів господарювання як результату підвищення підприємницької стійкості, а також зростання обсягів ресурсного потенціалу. Водночас це вимагає від аграріїв додаткових зусиль, пов'язаних із необхідністю організації виробничого процесу на належному рівні, дотримання стандартів якості продукції, у відповідності до європейських норм, а також вміння ефективно будувати міжгосподарські відносини.

Висновки

1. В процесі дослідження було проаналізовано теоретичні та практичні аспекти процесу створення кооперативних об'єднань на базі селянських господарств з метою подальшого забезпечення їхньої експортоорієнтованої економічної діяльності. В статті обґрунтовано необхідність системного підходу до вивчення сучасного стану та перспектив розвитку обслуговуючої кооперації на базі дрібнотоварного сектору аграрного виробництва.

2. Сформульовано основні проблеми, наявність яких стримує процес кооперативного будівництва в системі селянських господарств. Розроблено план розвитку експорторієнтованої мережі обслуговуючих кооперативів, основою для яких є представники малих форм аграрного виробництва. Обґрунтовано результати практичної реалізації комплексу заходів щодо стимулювання розвитку зовнішньоекономічного вектору економічної діяльності дрібнотоварного сектору аграрного виробництва.

3. Обґрунтовано важливість забезпечення експортоорієнтованого розвитку сімейного туристичного бізнесу України. Доведено позитивний вплив даного галузевого напрямку на загальний рівень добробуту сільської родини та характер соціально-економічних відносин в системі сільських територій. Сформульовано основні принципи організації експортоорієнтованої туристичної діяльності в сфері сільського туризму.

4. Розроблено алгоритм оцінки рівня ефективності експортоорієнтованої діяльності зелених садиб з урахуванням специфіки об'єкту дослідження та напрямку діяльності. Визначено основні напрямки забезпечення ефективного функціонування експортоорієнтованих зелених садиб

5. Обґрунтовано концептуальні напрямки розвитку експортоорієнтованої діяльності на базі селянських господарств. Доведено наявність значного потенціалу для відповідного вектору економічної діяльності суб'єктів малого аграрного виробництва. Сформульовано основні засади концепції програми забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств зони Степу України. Визначено мету, завдання та прогнозовані результати у випадку успішної реалізації даного проекту.

6. Запропоновано до реалізації проект обслуговуючого кооперативу на базі фермерських господарств Запорізької області, першочерговою задачею якого має стати забезпечення ефективної реалізації фермерами продукції рослинництва, причому вектор реалізаційної політики носить євро орієнтований характер. Проект передбачає організацію виробництва та збуту проса сорту «Вітрило», учасниками є фермерські господарства - члени обслуговуючого кооперативу, центральний офіс якого має базуватися у м. Мелітополь, Запорізької області. Запропонований проект, у випадку його практичної реалізації, дозволить господарствам-членам обслуговуючого збутового кооперативу додатково отримати від 2000 до 6500 тис.грн, а також суттєво підвищити рівень рентабельності вирощуваних зернових культур.

Перелік посилань.

1. Забуранна Л.В., Ярмоленко Ю.О. Потенціал провадження платформи агроцифрової кооперації для конвергенції регіонів у процесі сталого розвитку Економіка АПК. 2019. № 3. С. 87
2. Закон України «Про кооперацію» № 1087-IV від 10.11.2003р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення 11.09.2019).
3. Закон України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003р. URL: <http://konesh.ru/zakon-ukrayini-pro-osobiste-selyanseke-gospodarstvo-stranica-4.html> (дата звернення 6.09.2019).
4. Лупенко Ю.О. Науково-методологічне забезпечення розвитку економіки сільського господарства України Економіка АПК, 2018, № 10 С.6-14.
5. Розпорядження Кабінету міністрів України Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» № 1437 від. 30.12.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-p> (дата звернення 10.09.2019).
6. Туган-Барановский М.И. Социальные основы кооперации. М.. Экономика. 1989. – 496с. (Экон. наследие).
7. Чаянов А. В. Краткий курс кооперации. М.: Кооперативное товарищество. 1925. 80с
8. Чаянов А.В. Природа крестьянского хозяйства и земельный режим. Труды Всерос. съезда Лиги аграрных реформ. 1918. М. С.4-5.
9. Челинцев А.Н. Теоретические основания организации крестьянского хозяйства. Харьков. 1919. 178с
10. Mishenin, Y., Valentynov, V., Maslak, O., Koblianska, I. (2017) Modern transformation in small-scale agricultural commodity production in Ukraine. Marketing and management of innovation, 4, 358–366.
11. Varchenko, O., Svyynous, I., Grynchuk, Y. and at (2018). The strategy of developing agricultural supply chain in terms of food security in Ukraine. International Journal of Supply Chain Management. 7(5). 657-666.
12. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество. М. ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига». Спб.: Terra Fantastica. 2004. 602 с.
13. Забуранна Л.В. Зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму. Економіка АПК. 2011. № 6. С.178-183.
14. Забуранна Л.В. Сільський аграрний туризм як чинник розвитку сільський територій. Економіка АПК. 2010. № 8. С.100-106.
15. Закон України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003р. URL: <http://konesh.ru/zakon-ukrayini-pro-osobiste-selyanseke-gospodarstvo-stranica-4.html> (дата звернення 4.09.2019).
16. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. М. Логос. 2000. 304с
17. Кальченко С. В. Розвиток особистих селянських господарств в умовах системних трансформацій аграрного сектору. Мелітополь. Люкс. 2014. 408 с
18. Кудла Н.Є. Шляхи підвищення якості сільського туризму. Економіка АПК. 2012. № 5. С.116-122.

19. Малік М.Й. Забуранна Л.В. Сільський аграрний туризм як чинник розвитку сільський територій. Економіка АПК. 2012. № 5. С.110-115.
20. Надворняк Я.М. Тенденції розвитку економіки туризму Івано-Франківської області. Економіка АПК. 2012. № 1. С.84-89.
21. Kalchenko, S. (2013) Current development prospects of farm households. *Actual Problems of Economics*. 12 (150), 147-152
22. Кальченко С.В. Перспективи розвитку експортного потенціалу вітчизняного овочівництва. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2017. Вип.23. Ч.2. С.26-29.
23. Шанин Т. Русское крестьянское право и наследование имущества. URL.: <http://strana-oz.ru/2003/2>.
24. Family's diversification into an on-farm cookery school. URL: <http://www.fwi.co.uk/business/diversification/familys-diversification-into-an-on-farm-cookery-school.htm>
25. G.A. Alsos, S. Carter, E. Ljunggren. *The Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. -Edward Elgar Publishing, 2011. - 336 p.
26. Gong X., Shang K. Issues in the Training Service Market: Peasant Household Labor Supply in China. URL: <http://www.na-businesspress.com/ijcm/GongWeb.pdf>.
27. Gort M. *Diversification and integration in American industry*. - Prinston, Prinston University Press, 1962.
28. Hans Landstrom. *Entrepreneurship, Competitiveness and Local Development: Frontiers in European Entrepreneurship Research*. - Edward Elgar Publishing, 2007. - 296 p.
29. *Innovation Clusters: Drivers of National Innovation System*. – Paris: OESD, 2003. – 235 p.
30. Marshall, Alfred. *Principles of Economics*. Londres: Macmillan & Co, 8th ed. 1920/
Library Economics Liberty. URL: <http://www.econlib.org/library/Marshall/marPCover.html>.
31. Porter Michael E. *Location, Competition and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy* // Economic

Додаток А

Перелік наукових робіт, які опубліковані за результатами науково-дослідної роботи

№ п/п	Назва	Характер роботи	Вихідні дані	Кількість друкованих сторінок	Прізвища авторів
1	2	3	4	5	6
Фахові публікації					
1	Оцінка ефективності механізму мобілізації заощаджень домогосподарств на макрорівні	електронне друковане	TraektoriâNauki = PathofScience. 2019. Vol. 5. No 3. С. 3011-3020. DOI: 10.22178/pos.44-7	0,5 у.д.а.	Почерніна Н.В., Краснодєд Т.Л.
2	Політика доходів як засіб мобілізації доходів на макрорівні	друковане	Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2019. Випуск 33. С.43-48 DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-33-7	0,5 у.д.а.	Почерніна н.В.
3	Особливості розвитку овочівництва в особистих селянських господарствах	друковане	Економіка та управління АПК Збірник наукових праць 2019 № 1 (148) С.146-157	0,5 у.д.а.	Кальченко С.В., Колокольчикова І.В.
4	Оцінка економічної активності населення України та країн ЄС	Подано до друку	Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) 2019 №1	0,4 у.д.а.	Васильченко О.О., Баєва О.І.
5	Забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств на засадах кооперації	Подано до друку	Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) 2019 №1	0,4 у.д.а.	Кальченко С.В.
6	Стратегічні напрями розвитку туристичної галузі в Запорізькій області	Подано до друку	Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) 2019 №1	0,4 у.д.а.	Кальченко С.В., Демко В.С.
7	Концептуальні засади забезпечення експортоорієнтованої діяльності селянських господарств	Подано до друку	Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) 2019 №1	0,4 у.д.а.	Попова Т.В.
8	Теоретико-методологічні засади забезпечення експортоорієнтованої туристичної діяльності	Подано до друку	Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) 2019 №1	0,4 у.д.а.	Почерніна Н.В.

9	Концептуальні засади забезпечення розвитку сфери туризму у приморських регіонах Степової зони	Подано до друку	Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) 2019 №1	0,4 у.д.а.	Збарський В.К., Грибова Д.В.
10	Кадровое обеспечение крестьянских хозяйств Украины как залог их инновационного развития.	електронне	Traektoriâ Nauki 2019 Vol. 5. № 5 Електронне наукове фахове видання (наукометрична база: Indeks Copernicus)	0,4 у.д.а.	Кальченко С.В., Попова Т.В., Кибенко Е.А.
11	Передумови розвитку зеленого туризму: глобальний, національний та регіональний виміри	друковане	Регіональна економіка 2019 № 2С.90-97	0,4 у.д.а.	Демко В.С.
12	Природно-ресурсний потенціал галузі промислового садівництва Півдня України	друковане	Галицький науковий вісник ТНТУ 2019 № 6 С.115-123	0,4 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
13	Рекреаційні аспекти організації анімаційної діяльності в сільському туризмі	друковане	Вісник Одеського національного університету Економіка 2019 Том 24. Вип. 4(77) С.94-99	0,4 у.д.а.	Кальченко С.В., Грибова Д.В., Демко В.С.
14	Світове виробництво та ринкові позиції плодово-ягідної продукції на міжнародному ринку	друковане	Бізнес-навігатор. - 2019. - Вип. 3-1. - С. 26-31.	0,4 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
15	Результати економічного районування галузі промислового садівництва зони степу України: сучасні реалії	друковане	Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2019. - Вип. 24(2). - С. 69-73	0,4 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
16	Сільський туризм як форма зайнятості та формування середнього класу на селі	друковане	Економічні студії. Науково-практичний журнал. Львів, 2019. № 3. С.54–58	0,4 у.д.а.	Збарський В.К., Грибова Д.В.
17	Малі форми господарювання як середовище формування середнього класу на селі	друковане	Науковий погляд: економіка та управління. Науковий журнал. Дніпро, 2019. №3. С.198–206	0,4 у.д.а.	Збарський В.К., Грибова Д.В.
18	Теоретико-методологічні аспекти оцінки результативності сільського туризму	Подано до друку	Науковий погляд: економіка та управління. Науковий журнал. Дніпро, 2019. №4.	0,4 у.д.а.	Бакіна Т.В., Грибова Д.В., Захарченко О.Г.

19	Assessment-of-logistic-risks-with-the-purpose-of-strategic-management	друковане	Academy of strategic management journal. Volume 18, Issue 3, 2019. URL: https://www.abacademies.org/journals/academy-of-strategic-management-journal-home.html	Scopus 0,35 у.д.а.	Makarenko Petro, Piliavskui Volodymyr, Berezhina Liudmyla, Khorishko Katerina, Kolokolchykova Iryna
20	Промислове садівництво Півдня України в рамках забезпечення продовольчої безпеки	друковане	Science And education a new dimension: natural and technical sciences. VII (24), 2019. p.7-10. URL: http://seanewdim.com/natural_and_technical_sciences.html Венгрия	0,38 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
21	Позиціювання плодово – ягідної продукції України на вітчизняному та міжнародному ринках	друковане	The scientific heritage. 2019. № 40. p.15 – 19. URL: http://tsh-journal.com/wp-content/uploads/2019/11/VOL-4-No-40-40-2019.pdf Венгрия	0,42 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
22	Ринок плодово – ягідної продукції: економічна суть, внутрішня будова.	друковане	East European Scientific Journal. 2019. No 10 (50), part 7. p. 41-46 URL: https://eesajournal.com/2019/11/13/vostochno-evropejskij-nauchnyj-zhurnal-50-oktyabr-2019/Польша	0,43 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
23	Сучасні реалії споживання плодово – ягідної продукції на півдні України	електронне – фахове	Інфраструктура ринку. Електронне фахове видання. 2019. №30. URL: http://www.market-	0,57у.д.а	Колокольчикова І.В.
24	Сегментування української плодово – ягідної продукції на міжнародному ринку.	електронне – фахове	Приазовський економічний вісник. Електронне фахове видання 2019. №5 (16). С. 13-17. URL: http://pev.zp.ua/vypusk-5-16 .	0,4у.д.а.	Колокольчикова І.В.
25	Принципи сегментування ринку плодово – ягідної продукції Півдня України.	друковане	Причорноморські економічні студії. 2019. Вип.45. С. 27-32.	0,86 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
26	Інтереси суб'єктів ринку плодово – ягідної продукції Півдня України	друковане	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2019. № 3 (39). С. 251 - 260	0,63 у.д.а.	Колокольчикова І.В.

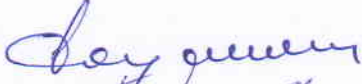

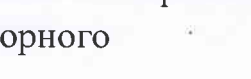

Тези конференцій					
27	Інституційна сутність сучасних літературних напрямків	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції.2019. Ч.2. С.182-183	0,1 у.д.а.	Кальченко С.В.
28	Теоретичні засади організації управлінських відносин в працях Г.Маркузе	друковане	Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування 13-14 червня 2019 С.66-67	0,1 у.д.а.	Кальченко С.В., Ніколаєвич О.В.
29	Моделювання соціально-економічних відносин в сучасних літературних напрямках	друковане	Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування 13-14 червня 2019 С.64-65	0,1 у.д.а.	Кальченко С.В.
30	Modeling Innovative Economic Activity of Peasant Farm	друковане	Modern Development Paths of Agricultural Production Trend and Innovations Springer 2019 S. 451-463	0,5 у.д.а.	Kalchenko S., Popova T., Eremenko D., Eremenko L.
31	Prospects of Ukraine on the World Market of Dairy Desserts	друковане	Modern Development Paths of Agricultural Production Trend and Innovations Springer 2019 S. 463-473	0,5 у.д.а.	Krasnoded T., Popova T., Bakina T., Vasylchenko O.
32	Стратегія інноваційного розвитку: регіональні пріоритети	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції.2019. Ч.2. С.234-235	0,1 у.д.а.	Почерніна Н.В.
33	Стратегічні орієнтири розвитку науково-технічного потенціалу Запорізького регіону	друковане	Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування 13-14 червня 2019 С.66-67	0,1 у.д.а.	Почерніна Н.В.
34	Кумулятивний характер макроекономічної політики заощаджень	друковане	Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі: збірник тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 30 березня 2019 р.): у 5 ч.; Ч. 1 (С. 25-27)	0,1 у.д.а.	Почерніна Н.В.
35	Модель системи енергетичного менеджменту аграрного підприємства	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції.2019. Ч.2. С.234-235	0,1 у.д.а.	Захарченко О.Г.
36	Regulation of international trade and services	друковане	Матеріали VII Всеукраїнської науково-технічної конференції магістрантів і студентів за підсумками наукових досліджень 2019 року.	0,1 у.д.а.	Шеремет І.Д., Васильченко О.О.

			Навчально-науковий інститут загально-університетської підготовки; С. 27-28		
37	Prospects for tourism development in Zaporizhzhya region	друковане	Матеріали VII Всеукраїнської науково-технічної конференції магістрантів і студентів за підсумками наукових досліджень 2019 року. Навчально-науковий інститут загально-університетської підготовки; С. 27-28	0,1 у.д.а.	Овесков О.В., Демко В.С., Зайцева Н.В.
38	Кадрове забезпечення як напрямок розвитку туристичної галузі в селянських господарствах	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (21-22 червня 2019р.) Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного; Ч. 2 (С. 183-185)	0,1 у.д.а.	Кібенко К.А.
39	Зовнішня торгівля України послугами	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції: матеріали Міжнародного науково-практичного форуму (Мелітополь, 21-22 червня 2019 р.); Ч. 2 (С. 196-199)	0,1 у.д.а.	Краснед Т.Л., Карман С.В.
40	Теоретичні засади проблем розвитку туристичного бізнесу в Україні		Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (21-22 червня 2019 р.) Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного; Ч. 2. С.132-133	0,1 у.д.а.	Арабаджийський О.І.

41	Кадрове забезпечення селянських господарств України як умова ефективного функціонування	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (21-22 червня 2019 р.) Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного; Ч. 2 (С. 220-222)	0,1 у.д.а.	Ніколаєвич О.В.
42	Економічна оцінка трудового потенціалу в підприємстві	друковане	Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (21-22 червня 2019 р.) Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного; Ч. 2 (С. 145-148)	0,1 у.д.а.	Васильченко О.О.
43	Ukraine in the Context of the World Organic Production of Agricultural Products	друковане	Modern Development Paths of Agricultural Production Trend and Innovations Springer 2019 S. 507-514	0,5 у.д.а.	Oleksenko R., Kolokolchukova I., Syzonenko O.
44	Качество как главное конкурентное преимущество на рынке плодово – ягодной продукции Украины		Международная научно-практическая заочная конференция «Актуальные проблемы экономики, менеджмента и маркетинга в современных условиях»; (С. 322-325) 2019	0,1 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
45	Поведение украинских потребителей на рынке плодово – ягодной продукции		XI Международная научно – практическая конференция «Трансформация опыта менеджмента агробизнеса Европейского союза В Казахстан и страны Центральной Азии» «Дулатовские чтения - 2019» Часть 2, с.148-151	0,1 у.д.а.	Колокольчикова І.В.
Монографії, підручники, посібники					
46	Плaskий світ Террі Пратчетта: економіка та сатира:	друковане	Мелітополь, 2019. – 113с.	4,4 у.д.а	Кальченко С.В., Баранцова І.О., Попова Т.В.

	монографія				
47	Макроекономічна політика. Навчальний посібник	друковане	Мелітополь. 2019. Люкс. 380с.	19 у.д.а.	Почерніна Н.В., Карман С.В., Захарченко О.Г.
48	Виробничий потенціал плодоовочевої галузі Південь України.	друковане	Інституціональна трансформація розвитку економіки України: колективна монографія. / За ред.. О.Л.Гальцової //– Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – с. 144 – 159	0,77	Колокольчикова І.В.

Перелік наукових робіт:

Карман С.В.
 Почерніна Н.В.
 Кальченко С.В.
 Єременко Д.В.
 Бакіна Т.В.
 Колокольчикова І.В.
 Приступа Т.С.
 Попова Т.В.
 Захарченко О.Г.
 Васильченко О.О.
 Краснодєд Т.Л.
 Кібенко К. А.
 Ніколаєвич О.В.
 Мангул О.А.
 Демко В.С.
 Арабаджийський О.І.

Підписи завіряю:

Начальник ВК

Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

20 грудня 2019

Г.В.Терещенко